

De geïnformeerde toestemming van minderjarigen en de rol van de verpleegkundige

Het recht op geïnformeerde toestemming, vastgesteld in de wet van 22 augustus 2002, vereist dat de beroepsbeoefenaar alle noodzakelijke informatie over een toekomstige therapeutische interventie aan zijn patiënt verstrekt, zodat hij of zij vrijwillig kan instemmen met volledige kennis van de feiten. In sommige gevallen geldt dit recht ook voor minderjarigen. Meer informatie vindt u in het onderstaande artikel.

Recht op geïnformeerde toestemming bij verpleegkundige

De wet patiëntenrechten kent aan elke patiënt het recht toe om voorafgaandelijk, geïnformeerd en vrij in te stemmen met iedere tussenkomst van een beroepsbeoefenaar. De voorafgaandelijk verstrekte informatie heeft onder andere betrekking op het doel, de aard, de urgentie, de tegenaanwijzingen, de directe en toekomstige risico's, relevante alternatieven en de financiële gevolgen van de behandeling. Dit recht op informatie en de noodzaak om de toestemming van de patiënt te verkrijgen vormen samen de 'geïnformeerde toestemming' van de patiënt.

De toestemming voor een medische tussenkomst kan impliciet gegeven worden, bijvoorbeeld bij een bloedafname. Voor meer riskante of meer invasieve ingrepen is expliciete toestemming noodzakelijk en kan deze zowel mondeling als schriftelijk worden gegeven. Voor bepaalde specifieke interventies voorziet de wetgeving een verplichte schriftelijke geïnformeerde toestemming, maar meestal zal deze keuze afhankelijk zijn van het beleid dat van toepassing is in de instelling waar de verpleegkundige werkzaam is.

De verplichting om de patiënt duidelijk in te lichten over de te stellen handeling, samen met het verkrijgen van de toestemming om de handeling te stellen, geldt onverkort voor een verpleegkundige. Zo moet de verpleegkundige een patiënt bijvoorbeeld informeren over de samenstelling, risico's en nevenwerkingen van een inspuiting.

De verpleegkundige moet er ook op toezien dat de informatie die wordt meegedeeld aan de patiënt ook begrijpelijk is voor de patiënt. Indien nodig moet het taalgebruik aangepast zijn, bijvoorbeeld in functie van de opleiding of de leeftijd van de patiënt. Bij minderjarige patiënten zal dus zeker aandacht besteed moeten worden aan aangepast taalgebruik.

"Bekwame" en "onbekwame" minderjarigen

Zoals bij volwassen patiënten, geldt voor minderjarige patiënten het zelfbeschikkingsrecht als uitgangspunt. Ook een minderjarige heeft immers het recht om in te stemmen met een medische handeling voordat deze gesteld wordt. Maar de minderjarige zal niet steeds in staat zijn om zelf een beslissing te nemen. Het vermogen om een geïnformeerde keuze te maken is bijvoorbeeld anders bij een kleuter dan bij een zeventienjarige. Daarom wordt een wettelijk onderscheid gemaakt tussen "bekwame" en "onbekwame" minderjarigen.

Het verschil ligt in het oordeelsvermogen van het kind, dat wil zeggen de mate waarin het de aard en gevolgen van zijn acties kan begrijpen. De leeftijd en maturiteit zijn hierbij doorslaggevend. Het is aan de beroepsbeoefenaar om dit geval per geval te beoordelen. Hoe groter het risico en de ernst van de geplande interventie, hoe groter de vereiste van maturiteit.

In ieder geval heeft de verpleegkundige wel steeds de verplichting om de "onbekwame" minderjarige te betrekken bij de uitoefening van zijn rechten, rekening houdend met zijn leeftijd en maturiteit.

Als een minderjarige zelf tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat is, dan voorziet de wet patiëntenrechten dat deze minderjarige zelfstandig zijn patiëntenrechten kan uitoefenen. Deze "bekwame" minderjarige zal dus zelf een geïnformeerde toestemming kunnen geven.

"Onbekwame" minderjarigen zijn nog niet in staat om de aard en consequenties van een beslissing te begrijpen. In dat geval treden de ouders/voogd op als vertegenwoordiger van de minderjarige. Zij zullen de geïnformeerde toestemming al dan niet geven. De beslissing van de minderjarige kan desgevallend zelfs afwijken van het standpunt van de ouders.

Ouderlijke toestemming

In geval van een "onbekwame" minderjarige zijn beide ouders – al dan niet gescheiden – betrokken bij de beslissing, tenzij een rechterlijke uitspraak het ouderlijke gezag uitsluitend heeft toegekend aan één van de ouders.

Dit betekent niet dat de instemming van beide ouders voor elke interventie moet verkregen worden. Als één van de ouders een geïnformeerde toestemming heeft gegeven, mag de verpleegkundige ervan uit gaan dat de andere ouder hier ook mee instemt.

Wanneer de verpleegkundige op de hoogte is van een onenigheid tussen de ouders, is het raadzaam om de toestemming van beide ouders te zoeken. Multidisciplinair overleg zal in dergelijke gevallen vaak aangewezen zijn.

In noodgevallen

Bij een spoedgeval, wanneer de minderjarige zelf niet kan instemmen met een medische handeling en de ouders niet tijdig bereikt kunnen worden, mag iedere noodzakelijke medische tussenkomst gesteld worden zonder toestemming van de ouders. Eens de noodsituatie voorbij is, zal voor iedere tussenkomst wel opnieuw een geïnformeerde toestemming noodzakelijk zijn.

Bij "onbekwame" minderjarigen hebben de ouders het volledige beslissingsrecht. In bepaalde gevallen kan een beroepsbeoefenaar echter afwijken van de beslissing van de ouders. Meer bepaald als de beslissing van de ouders een ernstige bedreiging is voor het leven van de patiënt of de gezondheid van de patiënt ernstig zal aantasten. Bijvoorbeeld wanneer de ouders een levensnoodzakelijke ingreep weigeren omwille van religieuze overwegingen. Multidisciplinair overleg is noodzakelijk en een beroepsbeoefenaar zal een dergelijke beslissing dus nooit alleen nemen. Er moet ook een schriftelijke motivering toegevoegd worden aan het patiëntendossier.

Conclusie

De verpleegkundige zal de minderjarige patiënt steeds moeten betrekken bij de zorgverlening, rekening houdend met het oordeelsvermogen van het kind. In bepaalde omstandigheden zal een minderjarige patiënt, die tot een redelijke beoordeling van zijn/haar belangen in staat is, zelf autonoom een geïnformeerde toestemming kunnen geven voor een bepaalde tussenkomst. De verpleegkundige dient dit steeds geval per geval te bekijken.

Er wordt aanbevolen om alle elementen in verband met de beslissing in het patiëntendossier van de minderjarige patiënt op te nemen.

Ontdek het artikel ook op:

www.amma.be/nl/medischrisicobeheer